

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες	13
Εισαγωγή	15

ΜΕΡΟΣ Α΄ ΣΥΝΔΡΟΜΑ, ΟΡΑΤΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΑΟΡΑΤΟΤΗΤΕΣ ΕΜΦΥΛΩΝ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΩΝ ΓΝΩΣΗΣ

1. Το Σύνδρομο του Ματθαίου	29
2. Το Σύνδρομο της Ματίλντας	36

ΜΕΡΟΣ Β΄ Ο ΜΑΤΘΑΙΟΣ, Η ΜΑΤΙΑΝΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΩΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΗ ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ

1. Το έμφυλο χάσμα των δημοσιεύσεων επιστημονικών άρθρων	44
2. Το έμφυλο χάσμα των παραπομπών	58

ΜΕΡΟΣ Γ΄ Ο ΜΑΤΘΑΙΟΣ, Η ΜΑΤΙΑΝΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΩΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ ΔΙΔΑΣΚΟΜΕΝΗ ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ

1. Υπο-εκπροσώπηση των γυναικών στα πανεπιστημιακά Τμήματα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων	79
2. Υπο-εκπροσώπηση του γυναικείου επιστημονικού έργου στα οργανογράμματα των διδασκόμενων μαθημάτων Διεθνών Σχέσεων	126
Αντί Επιλόγου: Σύνδρομο, Συνέπειες και Προτάσεις Θεραπείας	143
Βιβλιογραφία	157

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ηερώτηση «πού είναι οι γυναίκες στις Διεθνείς Σχέσεις;» δεν τίθεται για πρώτη φορά και δεν είναι μια ερώτηση που απλά και εύκολα βρίσκει την απάντησή της κάθε φορά που τίθεται.

Διατυπώθηκε από τη Cynthia Enloe, όταν στη διάρκεια των σπουδών της, πριν καταζωωθεί ως φεμινίστρια στοχάστρια των Διεθνών Σχέσεων, χαρτογράφησε την κατανομή εργασίας στην αγορά εργασίας, αναζητώντας ποια/ος κάνει τι, πού και γιατί, εστιάζοντας μάλιστα στην κατανομή έργου στον στρατό (Enloe, 1980). Το ενδιαφέρον της για την κατανομή της εργασίας γέννησε το ερώτημα «ποια/ος εργάζεται πού;» και αυτό με τη σειρά του οδήγησε σε άλλα ερωτήματα «απλά» στη διατύπωση, αλλά δύσκολο να απαντηθούν, όπως: «ποια/ος έβαλε καθεμιά και καθέναν σε αυτή τη θέση εργασίας;», «ποια/ος επωφελείται από το να καταλαμβάνουν συγκεκριμένοι άνθρωποι συγκεκριμένες θέσεις εργασίας κι όχι κάποιες άλλες;», καθώς και «τι πιστεύει η καθεμιά/ένας από αυτούς τους ανθρώπους για την τοποθέτησή της/του σε αυτή τη συγκεκριμένη θέση εργασίας κι όχι σε κάποια άλλη;». Διερωτήθηκε ιδιαιτέρως για το «πού ήταν οι γυναίκες», τι θέσεις κατείχαν, και ποιο ήταν το αντικείμενο της εργασίας τους στην έρευνα πεδίου που διεξήγαγε. Το ίδιο ερώτημα την απασχόλησε και όταν αργότερα θέλησε να μελετήσει τις διεθνείς σχέσεις μέσα από τους φακούς του φύλου. Στο *Bananas, Beaches and Bases* (Enloe, 1989), η Enloe, αναζητώντας τις γυναίκες, κοιτάζει σε περιοχές της διεθνούς πολιτικής, οι οποίες για χρόνια χαρακτηρίζονταν ως μη σχετιζόμενες με τις διεθνείς σχέσεις, μη σημαντικές για τη μελέτη τους και, σε πολλές περιπτώσεις, ως «ιδιωτικές». Εστιάζοντας, λοιπόν, στο βιβλίο της στις συζύγους των

διπλωματών, στις εκδιδόμενες, στον τουρισμό και στις/στους οικιακές/κούς υπηρέτριες/τες, καταδεικνύει, περισσότερο από ό,τι το τολμούν οι συμβατικές θεωρίες, πως εστιάζοντας στις γυναίκες και το φύλο καθίσταται ξεκάθαρο το πόσο η εξουσία διεισδύει στους θεσμούς της διεθνούς πολιτικής. Κι έτσι «η διεθνής πολιτική για τα χρέη, τις επενδύσεις, την αποικιοκρατία, την εθνική ασφάλεια, τη διπλωματία, και το εμπόριο είναι πολύ πιο περίπλοκη από ό,τι μας κάνουν να πιστεύουμε οι περισσότεροι ειδικοί» (Enloe, 1989:197).

Το ίδιο ερώτημα, όταν απασχόλησε τις/τους διεθνολόγους στη μετά το 1989 εποχή (μετά την πτώση του Ανατολικού Μπλοκ και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου), αποκάλυψε πως «αν και οι γυναίκες ήταν παρούσες στις μεγάλες διαδηλώσεις για την ανατροπή του καθεστώτος, ήταν απύσες από τα τραπέζια των διαπραγματεύσεων» (Kiss, 1991).

Έκτοτε το κλασικό πλέον ερώτημα «πού είναι οι γυναίκες;» έχει απασχολήσει τις Διεθνείς Σχέσεις σε διαφορετικά χρονικά σημεία της πορείας της Πειθαρχίας και έχει συζητηθεί από διεθνολόγους (γυναίκες και άνδρες) που εργάζονται σε διαφορετικά υπο-πεδία, έχουν η/ο καθεμία/ένας διαφορετικούς εστιασμούς σε ό,τι αφορά τα ερευνητικά τους ενδιαφέροντα, και διαφορετικούς ερευνητικούς στόχους. Ενίοτε οι απαντήσεις του ερωτήματος δημιουργούν εντάσεις, όπως συνέβη στο υπο-πεδίο των Σπουδών Ασφάλειας (βλ. Sylvester, 2010), όταν εμπειρικές έρευνες με άξονα το «πού είναι οι γυναίκες στις ένοπλες συγκρούσεις;» τις ανακάλυπταν ως δρώντα υποκείμενα ακραίας πολιτικής βίας¹, και κατακρήμνιζαν έτσι τη βεβαιότητα των «ηθικών φεμινιστριών» του πρώιμου φεμινιστικού κινήματος περί του «αγίου» πλέγματος «θηλυκότητας/ειρήνης-αρρενωπότητας/βίας» (Steans, 2014:95-115), θέτοντας προκλήσεις στη διεθνολογική σκέψη και πράξη σχετικά με την/

1. Βρίθουν οι περιπτώσεις ένοπλων συγκρούσεων στις οποίες οι γυναίκες άσκησαν ακραία βία και είναι πολλές οι μελέτες φεμινιστριών διεθνολόγων που τόλμησαν να αναφερθούν σε αυτές. Σημαντικές (αλλά μόνο ενδεικτικές) είναι οι μελέτες των: Alison, M. (2009), MacKenzie, M. (2009), Parashar, S. (2009), Sjoberg, L. & Gentry, C. (2007, 2011), Lower, W. (2013).

τον «νομιμοποιημένη/νο θύτη» και το «νομιμοποιημένο θύμα» (Jones, 2010). Άλλοτε αποκαλύπτουν ενοχλητικές αλήθειες, όπως συνέβη στο υπο-πεδίο της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας, όταν για πρώτη φορά αυτό συναντήθηκε με έμφυλα υποκείμενα γνώσης, τα οποία αμφισβήτησαν τον κρατοκεντρικό προσανατολισμό του και τον εστιασμό του στις αγορές (Youngs, 1999), και κατέδειξαν τους τρόπους με τους οποίους η παγκόσμια οικονομία αφορά έμφυλα άτομα, τα οποία εμπλέκονται σε οικονομική δραστηριότητα είτε εντός του νοικοκυριού, είτε σε επίπεδο κράτους και αγορών (Tickner, 1992a).

Επίσης, ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '90, παρατηρήθηκε πως οι γυναίκες όχι μόνο δεν συμπεριλαμβάνονταν στη μελέτη της διεθνούς πολιτικής, αλλά και πως τόσο οι ίδιες όσο και η σκέψη τους απουσίαζαν από τη διδασκαλία της. Η Ann Tickner διερωτάται σχετικά: *«Γιατί υπάρχουν τόσο λίγες γυναίκες στο πεδίο; Αν διδάσκω το πεδίο όπως είναι συμβατικά προσδιορισμένο, γιατί υπάρχουν τόσο λίγα κείμενα γραμμένα από γυναίκες, τα οποία προτείνονται προς μελέτη στις/τους φοιτήτριες/τές; Γιατί το αντικείμενο της Πειθαρχίας μου είναι τόσο αποστασιοποιημένο από τις γυναικείες εμπειρίες; Γιατί οι γυναίκες γίνονται αντιληπτές ως απύσυχες στα (επιστημονικά και εφαρμοσμένης πολιτικής) πεδία της διπλωματίας, του στρατού και της εξωτερικής πολιτικής;»* (Tickner, 1992b:1).

Αν και πολυσυζητημένο, το ερώτημα παραμένει πάντα επίκαιρο και ανοικτό προς διερεύνηση. Οι απαντήσεις κάθε φορά ποικίλουν, διότι οι εποχές αλλάζουν, ο κόσμος γίνεται αντιληπτός ή/και κατασκευάζεται με διαφορετικούς κάθε φορά τρόπους, ενώ και το ίδιο το ερώτημα διατυπώνεται από διαφορετικά υποκείμενα γνώσης και καθιστά αντικείμενο έρευνας διαφορετικό κάθε φορά υπο-πεδίο των Διεθνών Σχέσεων. Άρα και η/οι απάντηση/εις διαφέρουν αποκαλύπτοντας πολλά και διαφορετικά ευρήματα. Το παρόν βιβλίο ξαναθέτει το ίδιο ερώτημα, «πού είναι οι γυναίκες στις Διεθνείς Σχέσεις;», επιλέγοντας να παρουσιάσει τα προϊόντα μιας δύσκολης και ενοχλητικής συζήτησης, η οποία ολοένα και εντείνεται, κυρίως μετά το 2000, εστιάζοντας

αυτήν τη φορά όχι σε κάποιο υπο-πεδίο των Διεθνών Σχέσεων, αλλά στις ίδιες τις Διεθνείς Σχέσεις ως ακαδημαϊκή Πειθαρχία (δημοσιευμένη και διδασκόμενη).

Εκλαμβάνοντας τις Διεθνείς Σχέσεις ως επιστημονική «Πειθαρχία» υπονοείται πως η μελέτη των διεθνών σχέσεων οφείλει να πειθαρχεί και να προσαρμόζεται σε συγκεκριμένους κανόνες, νόρμες και περιορισμούς ή όρια που θέτει η συγκεκριμένη Πειθαρχία. Η επιτελεσματικότητα των κανόνων απαιτεί συμμόρφωση και ό,τι ή όποια/ος δεν συμμορφώνεται αποκλείεται από το πεδίο της «καθησυχαστικής αξιοπρέπειας» (Butler, 2006:xix). Όπως υποστηρίζει η Butler, όσες/όσοι επιλέγουν να είναι «αξιοπρεπείς» παγιδεύονται, διότι είτε πρέπει να σωπάσουν (και να ακολουθήσουν ό,τι επιβάλλει ο κανόνας) είτε, αν μιλήσουν, κινδυνεύουν να χαρακτηριστούν συκοφάντες (και αρνήτριες/τές των κανόνων). Αυτή η παγίδευση των «αξιοπρεπών» μεταξύ των δύο κακών επιλογών θέτει όρια στο τι ακούγεται και τι είναι ορατό (Sjoberg, 2017:162). Έτσι, εκτός από τη *βία του αποκλεισμού*, δηλαδή τη βία που ενέχει η αναζήτηση της συνοχής της επιστημονικής πειθαρχίας διά του αποκλεισμού, της ανεσιτότητας και της αορατότητας των πρωτοπόρων και των εξερευνητριών/τών (Sjoberg, 2017:163), πρέπει κανείς να αναλογιστεί και τη *βία της συμπερίληψης*. Η επιστημονική πειθαρχία είναι ένα ηγεμονικό εγχείρημα που επιζητά την εσωτερική του ευταξία (Sjoberg, 2017:163). Η συμπερίληψη θέτει όρους «συγκατοίκησης» και αναπαράγει τα συστήματα εξουσίας που δομούν την ήδη υπάρχουσα λογική και τους κανόνες (Baudrillard, 1981 [όπως παραπέμπεται στη Sjoberg, 2017:164]). Αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας είναι είτε ο «ευγενής παραγκωνισμός» εκείνης/ου που δεν συμμορφώνεται είτε η παρα(ή συμ)μόρφωσή του με τους οριοθετικούς όρους.

Προκαλείται λοιπόν αναστάτωση, όταν μία έρευνα ξεκινά με το ερώτημα «πού είναι οι γυναίκες στις Διεθνείς Σχέσεις;», καλώντας τις/τους διεθνολόγους σε μια αναστοχαστική διαδικασία επανεξέτασης των κανόνων πειθάρχησης και αναζήτησης των κοινωνικών μηχανι-

σμών παραγωγής γνώσης, θέτοντας ως αντικείμενο έρευνας το ίδιο τους το πεδίο. Ορθά ομολογεί ο Waever πως «απειλούμαστε με τον πιο ριζοσπαστικό τρόπο καθιστώντας τον εαυτό μας αντικείμενο επισημονικής ανάλυσης» (Weaver, 2018:557). Τα ευρήματά μας είναι ενοχλητικά, διότι αποκαλύπτουν την ίδια μας την εμπλοκή στις πρακτικές πειθάρχησης και μας σπρώχνουν σε σημεία άβολης θέασης της ασκούμενης *βίας*, είτε αυτή αφορά την πειθάρχηση και, επομένως, τη *συμπερίληψη* είτε την απειθαρχία και τον επακόλουθο *αποκλεισμό*. Το να διατυπωθεί αυτό το ερώτημα είναι ήδη πράξη *α-πειθαρχη* (Sjoberg, 2017:168), διότι δι' αυτού αμφισβητείται η ορθο-πραξία και απειλείται η ευ-ταξία του πεδίου.

Το βιβλίο εκκινεί από την πεποίθηση πως οι επιστήμες είναι κοινωνικά φαινόμενα και η Πειθαρχία των Διεθνών Σχέσεων (όπως και κάθε άλλη επιστήμη) ενυπάρχει στο ευρύτερο πολιτικο-οικονομικό και πολιτισμικό περιβάλλον, οι δομές του οποίου επηρεάζουν τον τρόπο επιτέλεσής της. Το πεδίο υπηρετείται από ιστορικά πρόσωπα, ανθρώπους που ζουν, κατασκευάζονται ταυτοτικά και λειτουργούν σε συγκεκριμένο χρόνο και ιστορικο-πολιτισμικό συγκεκριμένο, το οποίο ηγεμονεύεται από νόρμες και αντιλήψεις. Οι κανόνες του, η γνωσιοπαραγωγή, αλλά και η διάδοση της γνώσης, είναι κι αυτές διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα σε συγκεκριμένο χωρο-χρόνο και όχι ανεξάρτητα από τα συστήματα εξουσίας που διαμορφώνουν την κάθε εποχή. Οι ίδιες οι Διεθνείς Σχέσεις μπορούν να προσεγγιστούν και να αναλυθούν ως κοινωνική δραστηριότητα, ως το αποτέλεσμα πρακτικών που εμπλέκουν άτομα, αντιλήψεις, πολιτικές, συστήματα εξουσίας κ.λπ. Οι Διεθνείς Σχέσεις επιτελούνται τόσο ως δημοσιευμένη Πειθαρχία όσο και ως διδασκόμενη. Η χαρτογράφηση του ποια/ποιος δημοσιεύει, ή το τι δημοσιεύεται επιτρέπει να ορατικοποιηθούν διανοητικές ασυμμετρίες εξουσίας εντός της Πειθαρχίας (με τη σκέψη κάποιων λόγω φύλου, φυλής ή χρώματος να περιθωριοποιείται και κάποιων άλλων να γίνεται κυρίαρχη), η δε «εναλλακτική χαρτογράφηση» του πεδίου, δηλαδή ο εστιασμός στο ποια/ποιος διδάσκει και

στο τι διδάσκεται προσφέρει μια «άλλη» εικόνα των Διεθνών Σχέσεων πιο αποκαλυπτική (Hagmann & Biersteker, 2018). Πληροφορεί για τη δημογραφία του πεδίου, αλλά αποκαλύπτει και τη διαλεκτική μεταξύ διδασκουσών(όντων)-διδασκομένων. Η διδασκόμενη Πειθαρχία είναι, άλλωστε, ζωτικό κομμάτι της διανοητικής ζωής των Διεθνών Σχέσεων διότι, όπως ισχυρίζεται ο Kuhn, αυτή «εκπαιδεύει τα μελλοντικά μέλη και τα κοινωνικοποιεί εντός του πλαισίου κοινά αποδεκτών κανόνων και των ορίων που είναι απαραίτητα για την επαγγελματική ακαδημαϊκή πρακτική» (Kuhn, 1962:10-11). Άρα, η παιδαγωγική των Διεθνών Σχέσεων είναι σημαντική για τη διάνοηση όλου του πεδίου.

Μεταξύ των συστημάτων εξουσίας που λειτουργούν και δυναμικά κανοναρχούν τον σύγχρονο κόσμο, το βιβλίο επιλέγει να εστιάσει στο πατριαρχικό σύστημα και να αναζητήσει το πώς οι εκπορευόμενες από αυτό έμφυλες ιεραρχήσεις και νόρμες επηρεάζουν την Πειθαρχία, τουλάχιστον σε ό,τι την αφορά στη δημοσιευμένη και διδασκόμενη διάστασή της. Το φύλο ήδη από τη δεκαετία του 1970 εκλαμβάνεται ως σχέση, και μάλιστα ως μια σχέση ανισότητας (Delphy, 1984) που βιώνεται συλλογικά, επιτρέποντας να γίνεται λόγος για ένα *σύστημα* (πατριαρχία), το οποίο θεσμοθετεί την ανδρική κυριαρχία (Millett, 1977). Οι κοινωνικές διαφορές μεταξύ των φύλων δομούν και οργανώνουν την κοινωνική ζωή, ενώ το φύλο αποτελεί μία από τις οργανωτικές αρχές της κοινωνίας και βάση των δεοντολογικών αξιών της. Δεδομένου, λοιπόν, του γεγονότος πως οι Διεθνείς Σχέσεις επιτελούνται εντός μιας κοινωνίας, που υπακούει (μεταξύ άλλων και) σε πατριαρχικές επιταγές και παράγει, και αναπαράγει, έμφυλα στερεότυπα, γεννιέται το λιτό ερώτημα «πού είναι οι γυναίκες στις Διεθνείς Σχέσεις;», συνοδευόμενο και από άλλους προβληματισμούς όπως: Ποιες έμφυλες δυναμικές διαμορφώνουν και οριοθετούν το πεδίο; Σε ποιες διαδικασίες παρεμβαίνουν τα έμφυλα στερεότυπα και με ποιο τρόπο αυτά υπόρρητα και σιωπηλά κατασκευάζουν τους κανόνες και ηγεμονεύουν;

Για τις αναζητήσεις απαντήσεων στο «παλιό» ερώτημα που απασχολεί το παρόν βιβλίο, υιοθετείται η «λογική των συνδρόμων»² (του *Ματθαίου* και της *Ματίλντας*), διότι αυτή επιτρέπει την καταγραφή και διερεύνηση των συμπτωμάτων που εκδηλώνονται στο «σώμα» των Διεθνών Σχέσεων (εδώ εκλαμβανόμενο ως δημοσιευμένο και ως διδασκόμενο) και το ταλαιπωρούν, αλλά και διότι επιτρέπει την αναζήτηση και εξιχνίαση του πολλαπλού αιτιολογικού υποβάθρου που αυτά κρύβουν. Ο δανεισμός μοντέλων κατανόησης ή/και όρων από την Ιατρική Επιστήμη και τη Βιολογία δεν είναι μια πρακτική ξένη για την Πολιτική Επιστήμη. Ο Hobbes αμφισβητεί την *οργανισμική* αντίληψη περί κράτους, που ως τότε προσλαμβάνονταν ως ανθρώπινο σώμα, κεφαλή του οποίου θεωρούνταν ο ηγεμόνας και ψυχή του η εκκλησία, διατυπώνοντας την ιδέα της *μηχανιστικής* φύσης του για να το εισαγάγει εννοιολογικά ως ανθρώπινη κατασκευή (βλ. Κιτρομιλίδης, 2014:3-17). Οι συγκριτικοί πολιτικοί επιστήμονες και θεωρητικοί του πολιτικού συστήματος, αρχής γενομένης από τους Talcott Parsons, David Easton, Gabriel Almond κ.ά., δανείζονται από την ιατρική την ιδέα του (βιολογικού) συστήματος για την εννόηση της δομής και λειτουργίας του πολιτικού φαινομένου κ.λπ. Αλλά και η φεμινιστική σκέψη έχει συναντηθεί με την ιατρική προσεγγίζοντας κριτικά, παραδείγματος χάριν, πράξεις «ιδιωτικές» (όπως οι εκτρώσεις) και αποκαλύπτοντας τη διαλεκτική τους με το εθνικιστικό εγχείρημα (βλ. Χαλκιά, 2007). Από την άλλη, είναι πρόκληση το να επιχειρηθεί η χρήση μιας «ιατρικής» και ταυτόχρονα φεμινιστικής προσέγγισης για την απάντηση του ερωτήματος που συζητά το παρόν βιβλίο. Υπάρχουν πολλά παραδείγματα ερευνών που δια φωτίζουν τους τρόπους με τους οποίους η έρευνα στη βιολογία και την ιατρική αποτυπώνει τη δράση κοινωνικών, συχνά σεξιστικών και ουσιοκρατικών, αφηγήσεων (βλ. Martin,

2. Ως σύνδρομο ορίζεται το σύνολο των αναγνωρίσιμων συμπτωμάτων ή ανωμαλιών, οι οποίες τείνουν να εκδηλώνονται ταυτόχρονα και σχετίζονται με κάποια συγκεκριμένη νόσο, η οποία δεν έχει διαγνωστεί και ως εκ τούτου δεν μπορεί να οριστεί θεραπεία (Calvo, Karras, Kimball et al., 2003).

1987, 1991· Jordan-Young, 2011· Jordan-Young & Karkazis, 2019). Το παρόν εγχείρημα επιχειρεί κατά κάποιο τρόπο το αντίθετο. Προβαίνει σε μια προσεκτική και στρατηγική χρήση της ιατρικής γλώσσας για την ανάδειξη δυσλειτουργιών που αιτιατή τους βάση είναι η έμφυλη ανισότητα.

Το βιβλίο είναι μια βιβλιογραφική έρευνα, με σκοπό την καταγραφή και παρουσίαση τόσο της συμπτωματολογίας των *Συνδρόμων* του *Ματθαίου* και της *Ματίλντας* στο πεδίο, όσο και του προβληματισμού που αυτή έχει εγείρει μέσα από τις κατά καιρούς αναστοχαστικές διερυνήσεις του.

Το βιβλίο υπόκειται σε ποικίλες οριοθετήσεις και περιορισμούς. Αν και η μελέτη, η ανάλυση και η ενασχόληση με τις διεθνείς σχέσεις δεν είναι αποκλειστικό προνόμιο των πανεπιστημιακών Τμημάτων Διεθνών Σχέσεων και ό,τι συνθέτει το πεδίο δεν περιορίζεται μόνο στον ακαδημαϊκό χώρο, αλλά εκτείνεται και στον χώρο της εφαρμοσμένης πολιτικής, το βιβλίο αυτό οριοθετείται διά της αναφοράς μόνον σε ό,τι συμβαίνει στην ακαδημαϊκή αυτή Πειθαρχία, εκλαμβάνοντάς τη ως δημοσιευμένη και διδασκόμενη.

Επίσης, αν και ο κόσμος είναι ευρύτερος της Δύσης, το βιβλίο εστιάζει κυρίως σε αυτήν (ΗΠΑ, Ευρώπη και Σκανδιναβικές χώρες), διότι συχνά διαμεσολαβείται στη δημόσια σφαίρα ο ισχυρισμός πως η Δύση έχει ήδη προωθήσει επαρκώς την έμφυλη ισότητα, γεγονός που δημιουργεί διερωτήματα σχετικά με το πώς ο μικρόκοσμος του «Οίκου» των Διεθνών Σχέσεων (Agathagelou & Ling, 2004), ο οποίος συχνά περιγράφεται ως «δυτικός», διαλέγεται με το πατριαρχικό σύστημα εξουσίας. Άραγε ό,τι συμβαίνει εντός της Πειθαρχίας επιβεβαιώνει ή διαψεύδει το αφήγημα περί επίτευξης ικανοποιητικού βαθμού έμφυλης ισότητας στη Δύση;

Οι χρονικοί περιορισμοί είναι, επίσης, υπαρκτοί στο βιβλίο. Αν και η θεσμική γέννηση του πεδίου χρονολογείται από το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και ως γενέθλιο έτος εκλαμβάνεται το 1919 (χρονιά που ιδρύεται η πρώτη έδρα διεθνούς πολιτικής στο Αμπερίστγουιθ της

Ουαλίας)³ και παρά το γεγονός πως η πρόσφατη βιβλιογραφία βεβαιώνει την ύπαρξη γυναικών μεταξύ εκείνων που ίδρυσαν κάποια εκ των πρώτων κέντρων διδασκαλίας και έρευνας αφιερωμένων στη μελέτη των διεθνών σχέσεων, ενώ ήταν επίσης μεταξύ των πρώτων ακαδημαϊκών που ανέλαβαν έργο στα παλαιότερα πανεπιστημιακά Τμήματα (βλ. Sluga, 2014), η παρούσα μελέτη οριοθετείται χρονικά αρχής γενομένης από την έλευση της νέας χιλιετίας και αναζητά τις γυναίκες εστιάζοντας στη σύγχρονη πραγματικότητα της δημοσιευμένης και διδασκόμενης Πειθαρχίας των Διεθνών Σχέσεων. Ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τις Διεθνείς Σχέσεις ως δημοσιευμένη Πειθαρχία, αξίζει να σημειωθεί πως η παρούσα συζήτηση παρουσιάζει ευρήματα και προβληματισμούς που αφορούν την τελευταία εικοσαετία, παρά το γεγονός πως η εν εξελίξει ιστοριογραφική έρευνα διαρκώς αποκαλύπτει πως ο διεθνολογικός στοχασμός των γυναικών και το συγγραφικό έργο τους εκτείνεται σε χρόνο πολύ προώτερο της περιόδου στην οποία αναφέρεται το παρόν κείμενο. Ας μη λησμονούμε πως πολλές είναι οι στοχάστριες που έγραψαν κάποια από τα πρώτα και σημαντικά εγχειρίδια και δημοσίευσαν μελέτες διεθνών σχέσεων, όταν το πεδίο έκανε τα πρώτα, παιδικά, θεσμικά του βήματα (βλ. ενδεικτικά: Sluga, 2014· Ashworth, 2011· Gwin, 2010).

Αν και σε διάφορα σημεία του βιβλίου υπογραμμίζεται πως το φύλο δεν ταυτίζεται με τις γυναίκες, το παρόν κείμενο, κοιτάζοντας μέσα

3. Η θεσμοποίηση των Διεθνών Σχέσεων δεν ξεκινά αυτόματα με τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, αλλά εκτείνεται σε χρόνο παρελθόντα αυτού. Έτσι, παραδείγματος χάριν, ο Knutsen (2017) σημειώνει πως μια σειρά ένοπλων συγκρούσεων κατά τη διάρκεια του τρίτου τετάρτου του 19ου αιώνα (ο Πόλεμος της Κριμαίας (1853-1856), οι εμφύλιοι πόλεμοι σε Αμερική, Ιταλία και, κυρίως, ο Γαλλο-Πρωσικός Πόλεμος) δημιούργησαν την ανάγκη για κατανόηση αυτών των μοντέρνων πολέμων και προς ικανοποίησή της ιδρύθηκαν νέες σχολές, π.χ. η *École libre des sciences politiques* (στο Παρίσι το 1872), το Τμήμα Διεθνούς Πολιτικής στο Columbia University, η διεπιστημονική Σχολή Οικονομικών, Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας στο πανεπιστήμιο του Wisconsin, η διδασκαλία της «σύγχρονης ιστορίας» στα πανεπιστήμια Oxford και Cambridge, η εισαγωγή νέου μαθήματος «Πολιτικής» στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου και η δημιουργία εδρών Διεθνούς Δικαίου σε διάφορα πανεπιστήμια της Δύσης (Knutsen, 2017:56).

από τους φακούς του φύλου, επιλέγει να αναζητήσει αυτές, γνωρίζοντας πως εξίσου μεγάλο ενδιαφέρον θα παρουσίαζε ο εστιασμός στους άνδρες ή η συζήτηση για τη θέση και τις διακρίσεις που υφίστανται όσοι (άνθρωποι) τοποθετούν τις εαυτές/τούς τους και τη σκέψη τους εκτός του ετεροκανονικού σχήματος και εντός του πεδίου. Πολλές σύγχρονες διερευνήσεις των Διεθνών Σχέσεων ως δημοσιευμένης και διδασκόμενης Πειθαρχίας έχουν αποτυπώσει διαστάσεις του ζητήματος της περιθωριοποίησης των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων και διατυπώσει ποικίλους προβληματισμούς σχετικά με το πώς λειτουργούν τα έμφυλα στερεότυπα και παράγονται διακρίσεις σε βάρος τους εντός της πανεπιστημιακής διεθνολογικής κοινότητας (βλ. ενδεικτικά: APSA, 2022). Επίσης το βιβλίο δεν επικεντρώνεται στις ποικίλες διασταυρώσεις και τον τρόπο που συνδιαλέγονται μεταξύ τους διακριτές κοινωνικές κατηγορίες υποτέλειας· το φύλο, η φυλή κ.λπ., αν και η βιβλιογραφία (εμπειρικές και μη έρευνες και εκθέσεις) αποκαλύπτει τις ενδιαφέρουσες διατομές τους εντός του πεδίου. Ιδιαίτερα η διασταύρωση του φύλου με τη φυλή (το έγχρωμο δέρμα) έχει προβληματίσει πολύ τις/τους διεθνολόγους στοχαστρίες/στές που στέκονται διερευνητικά και κριτικά απέναντι στη γνωσιολογία των Διεθνών Σχέσεων. Ωστόσο, εδώ, ο εστιασμός αφορά τις θηλυκότητες με αναφορές στις διασταυρώσεις τους με τη φυλή, αλλά αυτή η διασταύρωση δεν αποτελεί το κεντρικό σημείο αναφοράς του βιβλίου.

Μια τελευταία, αλλά εξίσου σημαντική σημείωση αφορά τη χρήση της γλώσσας στο παρόν βιβλίο. Υιοθετώντας την άποψη πως «οι λέξεις και ο κόσμος είναι διασυνδεδεμένα» σε μια διαδικασία επιτέλεσης αλλά και κατασκευής του (Onuf, 2013a:94), και γενόμενη η ίδια «υποκείμενο με εμπρόθετη δράση» (agent) που σκοπό έχει να κατασκευάσει έναν κόσμο καλώντας τους άλλους (ανεξάρτητα από το φύλο τους) όχι απλά να τον κοιτάζουν αλλά να τον επιτελέσουν (χρησιμοποιώ σε αυτό το σημείο ευρετικά τη σκέψη του Onuf (2013b)), καταβάλλεται σε αυτό το κείμενο, διά της χρήσης μη σεξιστικής γλώσσας, μια προσπάθεια αποφυγής της αναπαραγωγής έμφυλων ανισοτήτων. Έτσι σε ονόματα

και ουσιαστικά που υπάρχει διτυπία χρησιμοποιούνται και οι δύο τύποι (η/ο καθηγήτρια/τής) (βλ. Γκασούκα & Γεωργαλλίδου, 2018:25), σε περιπτώσεις μορφολογικής ταύτισης αρσενικού και θηλυκού γένους, άρθρα, επιθετικοί προσδιορισμοί κ.λπ. παρατίθενται και στα δύο γένη, ενώ σε αναφορά σε μεικτούς πληθυσμούς παρατίθενται και τα δύο γένη αντωνυμιών που αναπέμπουν σε πρόσωπα (η/ο οποίος/α) ή/και προστίθεται σε παρένθεση (γυναίκες και άνδρες) ή (κορίτσια και αγόρια) [π.χ. το φοιτητικό κοινό (κορίτσια και αγόρια)] (Γκασούκα & Γεωργαλλίδου, 2018:30, 33). Σε όλο το κείμενο επιλέγεται η πρόταξη του θηλυκού γραμματικού γένους στις περιπτώσεις διπλής σήμανσης (η/ο υπεύθυνη/νος έκδοσης) (βλ. Γκασούκα & Γεωργαλλίδου, 2018), εκτός από τις περιπτώσεις που η παρουσία γυναικών είναι τόσο μικρή, ώστε η πρόταξη του αρσενικού γένους δηλώνει την έντονη απουσία τους (π.χ. οι διευθυντές/θύντριες έκδοσης).

Το βιβλίο συντίθεται από τρία μέρη. Το πρώτο μέρος συστήνει τα *Σύνδρομα* του *Ματθαίου* (με ποιο τρόπο στις επιστήμες η/ο έχουσα/έχων γίνεται πλουσιότερη/ος και η/ο μη έχουσα/έχων φτωχότερη/ος) και της *Ματίλντας* (οι γυναίκες είτε απουσιάζουν από τις επιστήμες είτε οι ίδιες και η σκέψη τους τοποθετούνται στο περιθώριο), παρουσιάζει το πώς εμπλέκεται το φύλο σε αυτά και συζητά τη συμπτωματολογία, η οποία εκδηλώνεται στο πάσχον από αυτά (τα σύνδρομα) επιστημονικό σώμα. Το δεύτερο μέρος είναι αφιερωμένο στη συζήτηση που εκτυλίσσεται γύρω από τις Διεθνείς Σπουδές ως δημοσιευμένη Πειθαρχία. Παρουσιάζει την εικόνα του έμφυλου χάσματος των δημοσιεύσεων και των παραπομπών και παραθέτει τον πλούσιο προβληματισμό που έχει προκύψει σχετικά με αυτά τα φαινόμενα. Έτσι, πρώτον, γνωστοποιεί την προσπάθεια κατανόησης και ερμηνείας του φαινομένου μέσα από την αναζήτηση της παθολογίας που γεννά τα *Σύνδρομα* (του *Ματθαίου* και της *Ματίλντας*) και, δεύτερον, καταθέτει τη «λίστα» των αιτιάσεων και παραθέτει τις παρατηρήσεις γύρω από τις συνέπειές τους. Το τρίτο μέρος συζητά τις Διεθνείς Σπουδές ως διδασκόμενη Πειθαρχία. Ανοίγει τη βεντάλια των ποικίλων δραστηριοτήτων και πρακτικών που εντάσ-

σονται στη διδακτική διαδικασία και παρατηρεί την εκδήλωση των δύο προαναφερθέντων συνδρόμων σε αυτές. Άρχεται με τη χαρτογράφηση της γυναικείας παρουσίας (ή μάλλον απουσίας) στα πανεπιστημιακά Τμήματα της Πολιτικής Επιστήμης και των Διεθνών Σχέσεων και τη διαπίστωση της υπο-εκπροσώπησης τους, η οποία εκδηλώνεται ως «έμφυλη πυραμίδα» στη βάση της οποίας η γυναικεία παρουσία είναι πληθωρική και όσο ανεβαίνει η κλίμακα της ακαδημαϊκής ιεραρχίας τόσο αυξάνει η υπο-εκπροσώπησης τους. Στο πλαίσιο της αναζήτησης των αιτιάσεων αυτού του φαινομένου, το βιβλίο κοιτάζει προσεκτικότερα το πώς το φύλο διεισδύει, εμπλέκεται σε διαδικασίες και πρακτικές που συνθέτουν την ακαδημαϊκή ζωή του πεδίου (δίκτυα, αξιολογήσεις, καθοδήγηση, κλίμα κ.λπ.), και τελικά δομεί την έμφυλη πυραμίδα της οποίας μόνον η κορυφή είναι ορατή διά γυμνού οφθαλμού. Επίσης αυτό το μέρος του βιβλίου απασχολείται με τα οργανογράμματα των διεθνολογικών μαθημάτων και κυρίως την προτεινόμενη προς μελέτη βιβλιογραφία που τα συνοδεύει, μιας και αυτά είναι οι πρόναοι του ναού της διεθνολογικής σκέψης. Είναι τα κατηχητήρια κείμενα που εισάγουν τους κατηχούμενους στους κανόνες, τα δόγματα και, κάποιες φορές, στη λιγότερο κανονικοποιημένη σκέψη. Κι εδώ, επίσης, αναζητούνται οι γυναίκες και η σκέψη τους και καταγράφεται η συμπτωματολογία των συνδρόμων.

Το βιβλίο καταλήγει με το κείμενο που τιτλοφορείται «Αντί Επilogου» ακριβώς για να δώσει το μήνυμα πως δεν συνοψίζει απλώς τα προαναφερθέντα, αλλά προχωρά ένα βήμα πιο πέρα και συζητά αναστοχαστικά τις συνέπειες των συμπτωμάτων των δύο συνδρόμων και των δυσλειτουργιών που αυτά προκαλούν στα διάφορα όργανα του σώματος των Διεθνών Σχέσεων, αλλά παραθέτει και μια βιβλιογραφική συγκομιδή θεραπευτικών προτάσεων ανακούφισης. Μένει βέβαια η πικρή αλήθεια πως δίχως τη θεραπεία της νόσου τα συμπτώματα επιμένουν, αλλά και διαμεσολαβείται το αισιόδοξο μήνυμα πως κάθε προσπάθεια αξίζει τον κόπο, διότι απομειώνει την επιθετικότητα του νοσήματος.